

SAMENHANG OVER TIJD VADER-ADOLESCENT INTERACTIE EN EXTERNALISEREND GEDRAG

Samenhang over tijd tussen vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Master Clinical Child, Family and Education Studies

Student: Kirsten C.H.W. Fijneman, 4192834

Eerste beoordelaar: Susan Branje

Tweede beoordelaar: Esther Bernasco

Tweede inlevermoment: 28-05-2021

Voorwoord

“Life is what happens when you're busy making other plans” - John Lennon

In 2016 begon ik aan de Master Orthopedagogiek, niet vermoedend dat ik deze jaren later pas zou gaan afronden. Tot dan toe had ik al mijn opleidingen opvolgend en succesvol afgerond. And then life happened. Inmiddels is het 2021 en voel ik me gevoed door de ervaring die ik heb mogen opdoen in het leven en mijn werk als jeugdzorgprofessional. Met frisse energie heb ik het schrijven van mijn Masterthesis hervat en zie ik uit naar de afronding hiervan en het daarmee behalen van mijn felbegeerde diploma. Ik ben dankbaar voor de steun en motivational speeches die ik hierbij heb gekregen van mijn lieve familie, verloofde en collega's. Daarnaast wil ik Susan Branje bedanken; mijn thesisbegeleider. Mede dankzij haar oprechte betrokkenheid en het geduldig beantwoorden van alle vragen die ik had, kreeg ik het gevoel dat het afronden van de Masterthesis voor mij een haalbaar doel zou zijn. Susan, bedankt! De afgelopen jaren heb ik me met veel passie en plezier ingezet voor mijn cliënten en ik hoop dat ik, met deze extra kennis en ervaring, nog veel meer voor hen zal kunnen betekenen in de toekomst.

Abstract

The purpose of this study was to investigate if there is a consistency over a period of time between negative and positive father-adolescent interaction in early adolescence and externalizing behavior in late adolescence. The target group consisted of 63 adolescents (average age of 13 years old) and their fathers. A multiple hierarchical regression analysis was conducted, in which negative and positive father-adolescent interactions were separately added to the analysis. The data is based on interaction observations, CBCL lists completed by fathers and YSR lists completed by adolescents. There was no significant connection found between negative and positive father-adolescent interaction in early adolescence and externalizing behavior in late adolescence. However, the study showed that externalizing behavior was stable over time. A possible limitation of the study was the sample size; an increased sample size might lead to a greater effect size.

Samenvatting

Het doel van deze studie was om te onderzoeken of er een samenhang over tijd bestaat tussen negatieve en positieve vader-adolescent interactie tijdens de jonge adolescentie en externaliserend gedrag tijdens de latere adolescentie. Doelgroep van de studie waren adolescenten (gemiddelde leeftijd van 13 jaar) en hun vaders, bestaande uit een steekproef van 63 respondenten. Er is een hiërarchische multiële regressieanalyse uitgevoerd, waarbij de negatieve en positieve vader-adolescent interactie apart is meegenomen. De gegevens zijn gebaseerd op interactieobservaties, CBCL lijsten ingevuld door vaders en YSR lijsten ingevuld door adolescenten. Er is geen significante samenhang gevonden tussen negatieve en positieve vader-adolescent interactie op jongere adolescentleeftijd en externaliserend gedrag op latere adolescentleeftijd. Er kon wel geconcludeerd worden dat het externaliserende gedrag over tijd stabiel bleef. Een mogelijke limitatie van het onderzoek was de steekproefgrootte; een grotere steekproef leidt mogelijk tot een groter effect.

Inleiding

Ruim 13 procent van de adolescenten in Nederland ervaart gedragsproblemen (Looze et al., 2014). Gedragsproblemen komen het meest voor bij jongens en met name in de jonge adolescentie (Bot et al., 2013). In dit onderzoek wordt specifiek aandacht besteed aan externaliserend probleemgedrag. Externaliserend probleemgedrag bestaat onder andere uit agressie en delinquentie. Het gedrag uit zich in het vernielen van spullen, liegen, brutaal reageren en ruzie maken (Matthys, 2009).

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat externaliserende gedragsproblemen vaak voortkomen uit een combinatie van risicofactoren: biologische factoren (zoals foetale neurale ontwikkelingsstoornissen of beschadigingen in het centrale zenuwstelsel) en psychosociale factoren (zoals armoede, stress en zwakke opvoedvaardigheden van ouders) (Forgatch et al., 2004; Nix et al., 1999). Zowel biologische als psychosociale risicofactoren kunnen een persoon kwetsbaar maken voor externaliserend gedrag op latere leeftijd (Hermanns, 2007; Liu, 2004). Waar biologische factoren vanaf de geboorte bepaald en daardoor weinig beïnvloedbaar zijn, zijn psychosociale factoren wel degelijk te beïnvloeden. Door op jongere adolescentieleeftijd psychosociale factoren positief te beïnvloeden, kan wellicht voorkomen worden dat adolescenten externaliserend gedrag vertonen op latere leeftijd.

Rol van de opvoeding in externaliserend gedrag

Er zijn twee theorieën die indiceren dat de opvoeding een rol speelt in het ontwikkelen van externaliserend gedrag bij de adolescent: de sociale leertheorie van Patterson en de zelfdeterminatietheorie van Ryan & Deci. De sociale leertheorie stelt dat externaliserend gedrag bij adolescenten het gevolg kan zijn van negatieve controlestrategieën die ouders inzetten. Negatieve controlestrategieën bestaan onder andere uit ongewenst gedrag afkeuren door dreigen, fysiek hard straffen of negeren (Bosmans et al., 2006, Joussemet et al., 2018). Uit onderzoek blijkt dat negatieve interacties, zoals bestraffend disciplineren (schreeuwen en dreigen) en het ontbreken van warmte en positieve betrokkenheid een groot risico vormen voor externaliserend probleemgedrag (Larzelere, 2000; Patterson, 1986). Eveneens blijkt dat een afwisselende emotioneel responsieve interactie van ouders een stressreactie oproept bij hun kind. Dit resulteert in het ontwikkelen van minder effectieve copingstrategieën voor de emotieregulatie. Er wordt gezien dat deze kinderen vaker externaliserend gedrag inzetten bij emoties zoals angst en boosheid (Fearon et al., 2010). Dit probleem wordt nog eens verergerd wanneer ouders en adolescenten elkaars negatieve gedrag wederzijds bekrachtigen (Dishion & Patterson, 2006). De inzet van een positieve benadering in de opvoeding zou volgens deze theorie dus preventief kunnen werken met betrekking tot de ontwikkeling van externaliserend gedrag.

Ook de zelfdeterminatietheorie wijst hierop. In de zelfdeterminatietheorie staat autonomie voor de mogelijkheid om vrije keuzes te maken en hierin onafhankelijk te zijn centraal. Deze theorie stelt dat alle personen de fundamentele behoefte hebben om zich begrepen, competent en autonoom te voelen en dat dit nodig is om zich te kunnen ontwikkelen en optimaal te kunnen functioneren (Ryan & Deci, 2000). Uit het

cross-sectioneel en bidirectioneel onderzoek van Joussemet et al. (2018) blijkt dat er een verband is tussen negatieve interactie, zoals controlerend ouderschap en externaliserende problematiek, bij adolescenten. Een door moeders gerapporteerde meer controlerende opvoedstijl (het reguleren van activiteiten en routines, het inperken van de onafhankelijkheid en aangeven hoe hun kind moet denken of zich moet voelen) leidt tot een hogere rapportage van frustratie bij adolescenten, waardoor er een neiging tot weerstand ontstaat en dit resulteert in meer externaliserend gedrag. Deze reactie wordt volgens de Theory of Psychological Reactance gezien als het ervaren van bedreigde vrijheid (Brehm & Brehm, 1981). De adolescent mist positieve interactie vanuit de ouder (zoals begrip tonen, oprecht luisteren en proberen de adolescent te begrijpen) en ontvangt een boodschap die niet strookt met zijn eigen behoeften. Hij overweegt of deze een bedreiging van zijn vrijheid vormt en reageert erop met weerstand als hij grote waarde hecht aan het bedreigde gedrag (Miron & Brehm, 2006).

Invloed van vaders

Uit bovenstaande blijkt dat zowel negatieve als positieve interactie vanuit ouders invloed heeft op het ontwikkelen van externaliserende gedragsproblematiek bij het kind. In dit onderzoek ligt de focus op interactie tussen vader en adolescent. Deze specifieke factor wordt onderzocht, omdat er nog weinig onderzoek over tijd is gedaan met betrekking tot de rol van vaders en er een verschil blijkt te zijn tussen het effect van de vaderlijke en moederlijke opvoeding. Er is reeds onderzoek gedaan naar opvoedvaardigheden van ouders samen of alleen moeders, maar er is relatief weinig onderzoek dat zich richt op de specifieke rol van vaders en de uitkomsten hiervan (Denham et al., 2000; Deci et al., 1993).

Toch zijn er enkele onderzoeken die wel aandacht hebben voor de invloed van vaders (DeKlyen et al., 1998; Denham et al., 2000). Er diverse studies die aangeven dat moeders en vaders op een verschillende manier opvoeden (Fagot & Hagan, 1991; Gershoff, 2002; Nobes et al., 1999; Straus & Stewart, 1999). Vaders zijn consequenter en reageren, meer dan moeders, met controle en discipline als zij hun adolescenten opvoeden (Conell & Goodman, 2002; Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986; Paquette et al., 2004). De consequente en directieve interactie vanuit vaders levert een bijdrage aan de positieve emotionele en sociale gedragspatronen die de adolescent op latere leeftijd inzet (Conell & Goodman, 2002; Paquette et al., 2004). Daarnaast draagt betrokkenheid van vaders significant bij aan het geluk van de adolescent (Flouri & Buchanan, 2003). De resultaten van een meta-analyse (Rothbaum & Weisz, 1994) en onderzoek (Denham et al., 2000) over ouderschap en externaliserend gedrag bij de adolescent in een non-klinische steekproef lijken erop te wijzen dat positieve vader-adolescent interactie, zoals goedkeuring en motivatiestrategieën, negatief samenhangt met externaliserende gedragsproblemen bij de adolescent (Garber et al., 1997; Hammen et al., 2004). Andersom zou dan verwacht kunnen worden dat negatieve vader-adolescent interactie mogelijk leidt tot een toename van gedragsproblemen.

Huidig onderzoek

Eerder genoemde onderzoeken wijzen erop dat het belangrijk is om de invloed van positieve en negatieve vader-adolescent interactie op externaliserend gedrag verder te onderzoeken. Deze onderzoeken bestonden uit interviews en zelfrapportage door ouders en adolescenten middels cross-sectioneel onderzoek. Het huidige longitudinale onderzoek bevat naast zelfrapportages ook observaties om te onderzoeken of er een relatieve verandering in externaliserend gedrag over tijd is en hoe dit samenhangt met negatieve en positieve vader-adolescent interactie tijdens de jonge adolescentie.

Het doel van dit onderzoek is om antwoord te geven op de onderzoeksvraag: “Is er een samenhang over tijd tussen negatieve en positieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag?”. De verwachting is dat negatieve vader-adolescent interactie op jonge leeftijd (13-14 jaar) (T1) positief samenhangt met relatieve verandering in externaliserend gedrag van de adolescent op latere leeftijd (17-18 jaar) (T2). Daarnaast is de verwachting dat positieve vader-adolescent interactie op jonge leeftijd (13-14 jaar) (T1) negatief samenhangt met relatieve verandering in externaliserend gedrag van de adolescent op latere leeftijd (17-18 jaar) (T2).

Methode

De data voor dit onderzoek is verkregen vanuit het onderzoek RADAR (Research on Adolescent Development And Relationships). De Universiteit van Utrecht en de Vrije Universiteit van Amsterdam werkten hierin samen en hebben onderzoek gedaan naar de normale en problematische ontwikkeling van adolescenten. In totaal waren er 800 participanten. Deze observatiedata zijn in 5 meetrondes verzameld (van 2005 tot 2010), met een interval van één jaar. Voor dit onderzoek werden de observatiedata van de discussietaak uit meetronde 1 gebruikt en de door vaders ingevulde CBCL lijsten en de door adolescenten ingevulde YSR lijsten.

Participanten

De onderzoeksgroep die deelnam aan de discussietaak bestond uit 99 gezinnen. Voor dit onderzoek werd alleen gebruik gemaakt van de data betreffende vaders tijdens meetronde 1 (2006) en adolescenten tijdens meetronde 1 en 5 (2006 en 2010) (N = 63).

De gemiddelde leeftijd van vaders tijdens meetronde 1 was 47 jaar (SD = 5.7). De meest voorkomende etniciteit onder vaders was Nederlands. Het opleidingsniveau van vaders varieerde van voorbereidend beroepsonderwijs tot wetenschappelijk of post-hbo onderwijs, waarbij het gemiddelde opleidingsniveau middelbaar beroepsonderwijs was. Het merendeel van de vaders rapporteerde een medium tot hoge sociaal economische status (88.6%), tegenover een kleinere groep die een lage sociaal economische status rapporteerde (11.3%). De gemiddelde leeftijd van de adolescenten bij meetronde 1 was 13 jaar (SD = .5) en de gemiddelde leeftijd bij meetronde 5 was 17 jaar (SD = .5). Onder de adolescenten waren 38 jongens en 25 meisjes.

Meetinstrumenten

Externaliserend gedrag. De Child Behavioral Checklist 4-18 jaar ([CBCL/4-18], Verhulst et al., 1996), een diagnostisch instrument om probleemgedrag en vaardigheden van jeugdigen van zes tot en met achttien jaar in kaart te brengen, is ingevuld door vaders. Daarnaast is de Youth Self Report ([YSR], Verhulst et al., 1997) ingevuld door de adolescenten (11-18 jaar) om hun visie op het eigen probleemgedrag in kaart te brengen. Vaders en adolescenten konden aangeven in hoeverre de vraag nu of in de afgelopen 6 maanden passend was, met behulp van de volgende antwoordmogelijkheden: 0 = helemaal niet, 1 = een beetje/soms, 2 = duidelijk of vaak.

In dit onderzoek zijn de schalen ‘normafwijkend gedrag’ en ‘agressief gedrag’ samengevoegd, omdat deze samen het externaliserend gedrag weergeven en de schaal Externaliseren meten (Verhulst et al., 1997). Zij bestaan uit 30 items, zoals: schreeuwen, ruzie maken en fysieke agressie. De betrouwbaarheid van de schaal Externaliseren is als goed beoordeeld door de Cotan. De validiteit is als voldoende beoordeeld. De Cronbach’s alpha’s varieerden tussen .89 en .91. Hieruit bleken de schalen bruikbaar voor dit onderzoek.

Negatieve en positieve interactie. Tijdens jaarlijkse thuisbezoeken werden de respondenten gevraagd een discussietaak uit te voeren. Tijdens de discussietaak werd aan vader, moeder en de adolescent gevraagd om een specifiek onderwerp te bespreken. Tijdens meetronde 1 betreft het onderwerp het organiseren van een anti-rook-campagne. Dit werd opgenomen met een videocamera. Vervolgens werden alle sessies bekeken en gescoord op basis van verschillende schalen. De schalen die gebruikt zijn voor dit onderzoek zijn negatieve vader-adolescent interactie en positieve vader-adolescent interactie.

De codeurs zijn van tevoren getraind middels het bekijken van een dataset uit eerder onderzoek om een zo hoog mogelijk interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te behalen. Drie codeurs hebben vervolgens elke interactietaak onafhankelijk van elkaar gecodeerd en bleken daarin betrouwbaar (ICC over alle schalen > .70 en enkele meting ICC > .65 op iedere afzonderlijke schaal). Daarna hebben zij iedere week willekeurige opnames van de huidige dataset gecodeerd (ICC = .69 voor alle discussietaken). Om te voorkomen dat de betrouwbaarheid van de codeurs verminderde na verloop van tijd, is de Kappa wekelijks opnieuw berekend. Wanneer deze onder 70% bleek, werden de scores besproken en werden discrepanties opgelost door hierover te discussiëren.

Procedure

Er is door de participanten informed consent gegeven alvorens het onderzoek werd afgenomen. Daarnaast hebben zij een vergoeding (á €20 p.p.) ontvangen ter compensatie. De taken werden afgenomen bij de respondenten thuis en de verzamelde data werd gepseudo-anonimiseerd om de privacy van de participanten te waarborgen.

Resultaten

De gemiddelden en standaarddeviaties van de variabelen die gebruikt zijn voor de multi-pele hiërarchische regressieanalyses zijn weergegeven in Tabel 1. Tabel 1 omschrijft de kenmerken van de variabelen Negatieve en Positieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag op basis van de CBCL ingevuld door vaders en YSR ingevuld door adolescenten op tijd 1 (meetronde 1) en tijd 2 (meetronde 5).

Tabel 1

Gemiddelden en standaarddeviaties van Negatieve vader-adolescent interactie, Positieve vader-adolescent interactie en Externaliserend gedrag

	N = 63
	<i>M (SD)</i>
Negatieve vader-adolescent interactie T1	1.03 (.17)
Positieve vader-adolescent interactie T1	3.49 (.86)
Externaliserend gedrag vaderrapportage T1	10.61 (7.47)
Externaliserend gedrag vaderrapportage T2	8.57 (7.64)
Externaliserend gedrag adolescentrapportage T1	11.01 (8.43)
Externaliserend gedrag adolescentrapportage T2	9.32 (7.63)

Correlaties

Pearson correlaties, zoals weergegeven in Tabel 2, zijn berekend om te onderzoeken of er een samenhang is tussen negatieve en positieve vader-adolescent interactie op tijd 1 en externaliserend gedrag van de adolescent op tijd 2. Er is voor de vaderrapportage een lage correlatie geconstateerd tussen positieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag en er is voor de adolescentrapportage een lage correlatie geconstateerd tussen negatieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag. Tot slot is er voor beide rapporteurs een sterke correlatie gevonden voor externaliserend gedrag op tijd 1 en externaliserend gedrag op tijd 2. Dit is een mogelijke aanwijzing dat externaliserend gedrag stabiel aanwezig blijft over tijd en er dus een samenhang is tussen externaliserend gedrag op jongere en latere leeftijd.

Tabel 2

Pearson correlaties tussen Negatieve vader-adolescent interactie en Positieve vader-adolescent interactie op tijd 1 en Externaliserend gedrag van de adolescent op tijd 2

	Externaliserend gedrag T1	Externaliserend gedrag T2
Vaderrapportage		
Externaliserend gedrag T1	-	.704

Negatieve vader-adolescent interactie T1	-.050	.071
Positieve vader-adolescent interactie T1	.199	.111
Adolescentrapportage		
Externaliserend gedrag T1	-	.548
Negatieve vader-adolescent interactie T1	.136	.129
Positieve vader-adolescent interactie T1	-.004	.099

Regressieanalyses

De onderzoeksvragen zijn beantwoord door middel van het uitvoeren van een multiële hiërarchische regressieanalyse. Voor onderzoeksvraag 1 “is er over tijd een samenhang tussen negatieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag van de adolescent?” zijn de onafhankelijke variabelen Externaliserend gedrag en Negatieve vader-adolescent interactie op tijd 1 en de afhankelijke variabele Externaliserend gedrag op tijd 2 ingevoerd. Voor onderzoeksvraag 2 “is er over tijd een samenhang tussen positieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag van de adolescent?” zijn de onafhankelijke variabelen Externaliserend gedrag en Positieve vader-adolescent interactie op tijd 1 en de afhankelijke variabele Externaliserend gedrag op tijd 2 ingevoerd. Eerst is er een regressieanalyse uitgevoerd op basis van de door vader ingevulde CBCL (Tabel 3), daarna is deze uitgevoerd op basis van de door de adolescent ingevulde YSR (Tabel 3). De analyses zijn apart uitgevoerd, zodat gemeten wordt of de resultaten voor zowel vader (CBCL) als adolescent (YSR) overeenkomen.

Negatieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag

Uit de vaderrapportage (Tabel 3) blijkt geen significant effect tussen negatieve vader-adolescent interactie op jongere leeftijd en externaliserend gedrag op latere leeftijd. Het toevoegen van de onafhankelijke variabele Negatieve vader-adolescent interactie leidt niet tot meer verklaarde variantie. Daarnaast blijkt uit de adolescentrapportage (Tabel 3) geen significant effect voor negatieve vader-adolescent interactie op jongere leeftijd en externaliserend gedrag op latere leeftijd en ook hier leidt het toevoegen van de onafhankelijke variabele Negatieve vader-adolescent interactie niet tot meer verklaarde variantie.

Positieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag

Uit de vaderrapportage (Tabel 3) blijkt geen significant effect tussen positieve vader-adolescent interactie op jongere leeftijd en externaliserend gedrag op latere leeftijd. Het toevoegen van de onafhankelijke variabele Positieve vader-adolescent leidt niet tot meer extra verklaarde variantie. Daarnaast blijkt uit de adolescentrapportage (Tabel 3) geen significant effect tussen positieve vader-adolescent interactie op jongere leeftijd en externaliserend gedrag op latere leeftijd. Het toevoegen van de onafhankelijke variabele Positieve vader-adolescent interactie leidt ook hier niet tot meer verklaarde variantie.

Voor beide onderzoeksvragen geldt dat er op basis van deze onderzoeksgegevens geen significante samenhang gevonden kan worden voor zowel negatieve- als positieve vader-adolescent interactie op jongere leeftijd met externaliserend gedrag op latere leeftijd. Wel kan geconcludeerd worden dat vaders en adolescenten beiden de aanwezigheid van externaliserend gedrag stabiel over tijd rapporteren, waarbij vaders deze stabiel rapporteren dan de adolescenten.

Tabel 3

Samenhang tussen Negatieve vader-adolescent interactie en Positieve vader-adolescent interactie op tijd 1 en Externaliserend gedrag van de adolescent op tijd 2

	Externaliserend gedrag T2							
	Vaders				Adolescenten			
	β	p	R^2	ΔR^2	β	p	R^2	ΔR^2
Predictoren:								
Stap 1								
Externaliserend gedrag T1	.704	<.001*	.496	.496	.548	<.001*	.300	.300
Stap 2								
Externaliserend gedrag T1	.711	<.001*			.539	<.001*		
Negatieve vader- adolescent interactie T1	-.100	.278	.506	.010	.066	.545	.304	.004
Positieve vader- adolescent interactie T1	.123	.186	.510	.015	-.059	.588	.304	.003

Noot. * $p < .05$

Discussie

Het doel van de huidige studie was om te onderzoeken of er een samenhang over tijd bestaat tussen negatieve en positieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag van de adolescent.

Op basis van de literatuur werd verwacht dat zowel negatieve als positieve vader-adolescent interactie op jongere adolescentieleeftijd invloed zou hebben op de verdere ontwikkeling van externaliserend gedrag op latere adolescentieleeftijd (Dishion & Patterson, 2006; Hammen et al., 2004; Joussemet et al., 2018). Er werd in deze studie echter zowel op basis van de vader-, als adolescentrapportage van externaliserend gedrag geen significante samenhang gevonden. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het externaliserende gedrag op een eerdere leeftijd is ontstaan dan het moment van onderzoeken en dat de vader-adolescent interactie nu weinig invloed meer heeft, maar eerder wel van invloed was op het ontwikkelen van het

externaliserende gedrag bij de adolescent (Denham et al., 2000; Fearon et al., 2010). Er is namelijk wel een sterke correlatie gevonden tussen het externaliserende gedrag in zowel de vroege als de latere adolescentie. Externaliserend gedrag lijkt dus stabiel over tijd aanwezig te blijven. Aanbevolen wordt om dit onderzoek te herhalen met een groep kinderen in de basisschoolleeftijd. De CBCL kan ingevuld worden door vaders en er kan een Teacher's Report Form 6-18 jaar ([TRF/6-18], Verhulst et al., 1996), ingevuld worden door leerkrachten, omdat deze dagelijks in contact komen met het kind en zo een goede inschatting kunnen maken van het gedrag. Daarnaast kunnen jongere kinderen nog geen vragenlijst over zichzelf invullen.

Een andere verklaring kan zijn dat in het huidige onderzoek alleen negatieve en positieve interactie zijn meegenomen, terwijl er meer factoren een rol spelen bij de opvoeding en ontwikkeling van adolescenten (zoals autonomie ondersteuning) (Denham et al., 2000, Garber et al., 1997; Hammen et al., 2004). Zoals in de zelfdeterminatietheorie beschreven, heeft de adolescent behoefte aan autonomie; zelfstandigheid ervaren en eigen keuzes maken (Ryan & Deci, 2000). Deze behoefte naar autonomie en de manier waarop vaders dit al dan niet ondersteunen, kan eveneens van invloed zijn op de ontwikkeling van het externaliserend gedrag. Er wordt bij herhaling van dit onderzoek aangeraden om meerdere factoren in de opvoeding van vaders in consideratie te nemen, waaronder vaderlijke autonomie ondersteuning. Hiermee wordt breder gekeken naar de opvoedende rol van vaders en de invloed hiervan op externaliserend gedrag bij hun kind.

Tot slot kan de steekproefgrootte invloed hebben gehad op de resultaten van dit onderzoek. De groep bestond uit 63 personen. Aangezien er wel lage correlaties zijn geconstateerd tussen negatieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag en positieve vader-adolescent interactie en externaliserend gedrag, zou een grotere steekproef mogelijk kunnen leiden tot meer power en effectgrootte en daarmee toch een samenhang kunnen constateren tussen negatieve en/of positieve interactie van vaders op externaliserend gedrag van de adolescent.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat er binnen dit onderzoek zowel voor negatieve als positieve vader-adolescent interactie op jongere adolescentieleeftijd geen samenhang werd geconstateerd met externaliserend gedrag op latere adolescentieleeftijd. Tijdens het onderzoeken van beide onderzoeksvragen werd echter wel een stabiliteit geconstateerd tussen externaliserend gedrag op jongere en latere adolescentieleeftijd. Vaders rapporteerden een hogere stabiliteit voor het externaliserende gedrag dan de adolescenten.

Ondanks dat dit onderzoek geen significante resultaten heeft laten zien, zijn er reeds eerdere onderzoeken geweest die wel het belang van vaderlijke opvoeding hebben aangetoond. Essentieel blijft om alle factoren rondom het voorkomen van externaliserend gedrag te onderzoeken en daarbij de invloed van vaders niet over het hoofd te zien. Als bij herhaling van dit onderzoek blijkt dat de vaderlijke interactie een significante rol speelt in de opvoeding van de adolescent, dienen vaders meer betrokken te worden bij

preventieve interventies voor het verminderen van gedragsproblemen en het ontwikkelen van gedragscompetenties.

Literatuur

- Bosmans, G., Braet, C. Leeuwen, van. K. & Beyers, W. (2006). Do parenting behaviors predict externalizing behavior in adolescence, or is attachment the neglected 3rd factor? *Journal of Youth and Adolescence*, 35 (3), 373-383. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-9026-1>
- Bot, S., Roos, S. de, Sadiraj, K., Keuzenkamp, S., Broek, A. van den, & Kleijnen, E. (2013). Terecht in de jeugdzorg: Voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Brehm, S. S., & Brehm, J. W. (1981). *Psychological reactance: A theory of freedom and control* Academic Press New York.
- Connell, A. M., & Goodman, S. H. (2002). The association between psychopathology in fathers versus mothers and children's internalizing and externalizing behavior problems: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 128, 746-773. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.5.746>
- Deci, E. L., Driver, R. E., Hotchkiss, L., Robbins, R. J., & Wilson, I. M. (1993). The Relation of Mothers' Controlling Vocalizations to Children's Intrinsic Motivation. *Journal of Experimental Child Psychology*, 55, 151-162. <https://doi.org/10.1006/jecp.1993.1008>
- DeKlyen, M., Biernbaum, M. A., Speltz, M. L., & Greenberg, M. T. (1998). Fathers and preschool behavior problems. *Developmental Psychology*, 34, 264-275. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.2.264>
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., & Zahn-Waxler, (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and psychopathology*, 12, 23-45. <https://doi.org/10.1017/S0954579400001024>
- Dishion, T. J., & Patterson, G. R. (2006). The development and ecology of antisocial behavior in children and adolescents. In D. Cicchetti, & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Risk adaptation and disorder* (Vol 3. pp. 503-541, 2nd ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Fagot, B. I., & Hagan, R. (1991). Observations of parent reactions to sex-stereotyped behaviors: Age and sex effects. *Child Development*, 62, 617-628. <https://doi.org/10.2307/1131135>
- Fearon, R.P, Lapsley, A-M., Roisman, G.I., & Bakermans-Kranenburg, M.J. (2010). The Significance of Insecure Attachment and Disorganization in the Development of Children's Externalizing Behavior: A Meta-Analytic Study. *Child Development*, 81(2), 435-456. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01405.x>
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2003). The role of father involvement and mother involvement in adolescents' psychological well-being. *British Journal of Social Work*, 33, 399-406. <https://doi.org/10.1093/bjsw/33.3.399>
- Forgatch, M.S., Bullock, B.M., & Patterson, G.R. (2004). From theory to practice: Increasing effective parenting through role-play. In H. Steiner (Ed.), *Handbook of mental health interventions in children*

and adolescents: An integrated developmental approach (pp. 782-812). Jossey-Bass.

- Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, *128*, 539–579.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.539>
- Garber, J., Robinson, N.S., & Valentiner, D. (1997). The relation between parenting and adolescent depression: Self-worth as a mediator. *Journal of Adolescent Research*, *12*, 12–33.
<https://doi.org/10.1177/0743554897121003>
- Hammen, C., Shih, J.H., & Brennan, P.A. (2004). Intergenerational transmission of depression: Test of an interpersonal stress model in a community sample. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *72*, 511–522. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.72.3.511>
- Hermanns, J.M.A. (2007). *Opvoeden en opgroeien: een visie achter het beleid*. In P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij & J.C.I de Pree (red.), *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*, 21-45. WRR / University Press.
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A self-determination theory perspective on parenting. *Canadian Psychology*, *49*(3), 194-200. <https://doi.org/10.1037/a0012754>
- Lahey, B., Loeber, R., Burke, J. & Applegate, B. (2005). Predicting future Antisocial Personality Disorder in males from a clinical assessment in childhood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *73*, 389-399. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.73.3.389>
- Larzelere R. E. (2000). Child discipline: Weak evidence for a smacking ban. *BMJ*, *320*, 1538-1539.
<https://doi.org/10.1136/bmj.320.7248.1538>
- Loeber, R., Burke, J., & Lahey, B. (2002). What are adolescent antecedents to antisocial personality disorder? *Criminal Behaviour and Mental Health*, *12*, 24-36. <https://doi.org/10.1002/cbm.484>
- Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (1986). Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. *Crime & Just*, *7*, 29.
- Looze, M. de, Dorsselaer, S. van, Roos, S., de, Verdurmen, J., Stevens, G., Gommans, ... & Vollebergh, W. (2014). *HBSC 2013: Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Universiteit Utrecht.
- Liu, J. (2004). Childhood externalizing behavior: theory and implications. *Journal of child and adolescent psychiatric nursing*, *17*, 93-103. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2004.tb00003.x>
- Matthys, W. (2009). *Oppositieel-opstandige en anti-sociale gedragsstoornissen*. In Verhulst, F.C. & Verheij, F. (Red.), *Kinder- en Jeugdpsychiatrie, Onderzoek en Diagnostiek* (4e druk), pp. 380- 392. Van Gorcum.
- Miron, A. M., & Brehm, J. W. (2006). Reactance theory-40 years later. *Zeitschrift Für Sozialpsychologie*, *37*, 9-18. <https://doi.org/10.1024/0044-3514.37.1.9>
- Nix, R. L., Pinderhughes, E. E., Dodge, K. A., Bates, J. E., Pettit, G. S., & McFaden-Ketchum, S. A. (1999).

- The relation between mothers' hostile attribution tendencies and children's externalizing behavior problems: The mediating role of mothers' harsh discipline practices. *Child Development*, 70, 896-909. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00065>
- Nobes, G., Smith, M., Upton, P., & Heverin, A. (1999). Physical punishment by mothers and fathers in British homes. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 887-902. <https://doi.org/10.1177/088626099014008006>
- Patterson, G. R. (1986). Performance models for antisocial boys. *American Psychological Association*, 41, 432-444. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.41.4.432>
- Paquette, D. (2004). Theorizing the father/child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human Development*, 47, 193-219. <https://doi.org/10.1159/000078723>
- Petegem, S. van, Soenens, B., Vansteenkiste, M. & Beyers, W. (2015). Rebels with a cause? Adolescent defiance from the perspective of Reactance Theory and Self-Determination Theory. *Child Development*, 86(3). <https://doi.org/10.1111/cdev.12355>
- Rothbaum, F., & Weisz, J.R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116, 55-74. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.1.55>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000a). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000b). The darker and brighter sides of human existence: Basic psychological needs as a unifying concept. *Psychological Inquiry*, 11, 319-338. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_03
- Straus, M. A., & Stewart, J. H. (1999). Corporal punishment by American parents: National data on prevalence, chronicity, severity, and duration, in relation to child and family characteristics. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 2, 55-70. <https://doi.org/10.1023/A:1021891529770>
- Verhulst, F.C., Ende, J. van der & Koot, H.M. (1996). *Handleiding voor de CBCL/4-18*. Sophia Kinderziekenhuis/Erasmus MC.
- Verhulst, F.C., Ende, J. van der, & Koot, H.M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self-Report (YSR)*. Sophia Kinderziekenhuis/Erasmus MC.
- Whitings, B. (Eds.) (1981). *Handbook of cross-cultural human development* (pp. 531-580). Garland Press.

Bijlage m.b.t. dataverzameling

Vanuit de Universiteit Utrecht heb ik reeds gemaakte datafiles aangeleverd gekregen. Mijn taak was om deze gecodeerde files te controleren op spel- en taalfouten en deze waar nodig te wijzigen. Door het herstellen van de fouten in de files, heb ik bijgedragen aan het nauwkeurig verwerken van de verworven data. Wanneer de data vervolgens gebruikt wordt voor onderzoek, kan de tekst niet meer verkeerd geïnterpreteerd worden. Dit draagt bij aan een hogere betrouwbaarheid van het onderzoek. Ik heb geleerd om nauwkeurig en met precisie de files door te nemen. Ik besepte mij door het verwerken van zoveel files het belang van het juist verwerken van iedere afzonderlijke case en dat ik dus een rol speelde in het grotere geheel van een gedegen wetenschappelijk onderzoek. Ik heb regelmatig pauze genomen na het verwerken van enkele files, om zo scherp genoeg te blijven en te zorgen voor het goed verwerken van de data. Ik ben er trots op dat ik onderdeel mocht zijn van dit proces en dat deze longitudinale data wellicht voor veel nieuwe interessante inzichten gaat zorgen.